

امام حسینؑ در منابع کهنه
قرن یکم تا هفتم هجری

مؤلف

حجت الاسلام دکتر احمد ترابی

محققان

محمد علی چنارانی، عباسعلی صدیقی نسب

محمد مروی، حبیب الله میرزائی

سرشناسه: ترابی، احمد، ۱۳۳۶ -
 عنوان قراردادی: امام حسین (ع) در منابع کهن (قرن یکم تا هفتم هجری) / مؤلف احمد ترابی؛ محققان محمدعلی چنارانی... [و دیگران].
 مشخصات نشر: مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۹۷ ش.
 مشخصات ظاهری: ۵۹۲ ص.
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۰۶-۰۲۶۴-۵
 وضعیت فهرست نویسی: فیا.
 یادداشت: محققان محمدعلی چنارانی، عباسعلی صدیقی نسب، محمد مروی، حبیب الله میرزا.
 موضوع: حسین بن علی (ع)، امام سوم، ۴ - ۶۱ ق.
 موضوع: عاشورا.
 موضوع: واقعه کربلا، ۶۱ ق.
 شناسه افزوده: چنارانی، محمدعلی، ۱۳۳۸ -
 شناسه افزوده: بنیاد پژوهشهای اسلامی
 رده بندی دیویی: ۲۹۷/۹۵۳
 رده بندی کنگره: ۸۱۳۹۷ الف ۴ ت / ۵ / BP ۴۱
 شماره کتابشناسی ملی: ۵۲۵۶۱۶۷

امام حسین (ع) در منابع کهن قرن یکم تا هفتم هجری

حجت الاسلام دکتر احمد ترابی

محققان: محمدعلی چنارانی، عباسعلی صدیقی نسب، محمد مروی، حبیب الله میرزا؛
 ویراستاران: محسن رجبی قدسی، مصطفی جلیلیان مصلحی
 حروف نگار: علی برهانی
 طراح جلد: نیما نقوی

چاپ اول: ۱۳۹۸ / ۴۰۰ نسخه، وزیری / بها: ۷۰۰۰۰۰ ریال
 چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، مشهد: صندوق پستی ۳۶۶-۹۱۷۳۵
 تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۰۵۱-۳۲۲۳۰۸۰۳

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

سخن ناشر	۱۷
مقدمه	۲۱
ستیز نور و ظلمت، واقعیتی یا فاجعه‌ای در زندگی بشر	۲۲
انسان موجودی فسادگر! یا زانه‌ی عدالت خواه؟	۲۳
تجلی انسان کامل در مصاف حق و باطل	۲۳
هابیل و قابیل، دو واقعیت جاری در تاریخ انسان	۲۴
عاشورا، تفسیری بر آیات آفرینش آدم	۲۵
عاشورا، از دو منظر	۲۶
عاشورا از منظر منابع کهن	۲۷
روش این تحقیق و ویژگی‌های آن	۲۹
عذر تقصیر به پیشگاه شهیدان	۳۰
فصل یکم: از ولادت امام حسین (ع) تا شهادت امام علی (ع)	۳۱
ولادت	۳۱
روز و ماه ولادت	۳۱
سال ولادت	۳۲
موضع‌گیری در برابر خلیفه دوم	۳۳
نقد و تحلیل	۳۴
مانعی در برابر هجوم مردم به خانه عثمان	۳۶
تحلیل امام حسین (ع) از تبعید ابوذر به ریذه	۳۷
ایستادگی در برابر فزون خواهی و ایوان (در عصر حاکمیت معاویه)	۳۸
همراه با پدر، در نبرد با معاویه	۴۰
حضور در جنگ جمل	۴۱

۴۱.....	حضور در میدان صفین
۴۲.....	در مراسم دفن پدر.....
۴۴.....	فصل دوم: همراه برادر تا شهادت او
۴۴.....	حسین بن علی (ع) در کنار برادر.....
۴۸.....	همراه با برادر، در برابر معاویه
۴۹.....	نجوای شوم ولیعهدی یزید.....
۵۱.....	اولین اقدام و ارزیابی معاویه
۵۲.....	سخنران عبدالله بن عباس
۵۳.....	سخنران عبدالله بن جعفر
۵۴.....	سخنران عبدالله بن زبیر
۵۴.....	سخنران عبدالله بن عمر
۵۵.....	پایخ معاویه به منتقدان
۵۶.....	نقد و تحلیل
۵۸.....	تلاش معاویه برای ته قه افک میان بنی هاشم
۶۰.....	درسوگ شهادت امام حسین (ع)
۶۱.....	فتنه مروان
۶۱.....	تحلیل
۶۲.....	شادمانی معاویه از شهادت حسین (ع)
۶۵.....	فصل سوم: از امامت «حسین بن علی (ع)» تا مرگ معاویه
۶۵.....	عصر امامت حسین بن علی (ع)
۶۶.....	تلامه شیعیان کوفه به امام حسین (ع)
۶۸.....	نخستین رویارویی ها.....
۶۹.....	پاسخ صریح حسین بن علی (ع) به معاویه
۷۳.....	نگرشی تحلیلی
۷۴.....	نگرانی معاویه از محبوبیت حسین بن علی (ع) در میان مردم
۷۵.....	رفتار کارگزاران معاویه با امام حسین (ع)
۷۸.....	اقدام عملی معاویه برای موروثی کردن حکومت در نسل خود
۷۹.....	امام حسین (ع) جدی ترین مخالف ولیعهدی یزید
۸۱.....	تلاش معاویه برای کاستن محبوبیت حسین بن علی (ع) در میان مردم
۸۳.....	مخالفان ولیعهدی یزید
۸۳.....	۱. مخالفان فکری و اعتقادی
۸۴.....	۲. مخالفان سیاسی
۸۴.....	۳. مخالفان بینا قبیله ای
۸۵.....	۴. مخالفان درون قبیله ای

۸۵.....	شیوه مواجهه معاویه با مخالفان
۸۹.....	نامه های معاویه به ناراضیان
۸۹.....	نامه به ابن عباس
۸۹.....	نامه به عبدالله بن جعفر
۹۰.....	نامه به امام حسین علیه السلام
۹۰.....	نامه به عبدالله بن زبیر
۹۰.....	پاسخ عبدالله بن عباس
۹۱.....	پاسخ عبدالله بن جعفر
۹۱.....	پاسخ امام حسین علیه السلام
۹۱.....	پاسخ عبدالله بن زبیر
۹۲.....	دومین سفر سیاسی معاویه به مدینه
۹۳.....	وفات امام حسین علیه السلام
۹۶.....	دومین گفتگوی معاویه و امام حسین علیه السلام
۱۰۲.....	نگاهی تحلیلی
۱۰۷.....	پیگیری ولیعهدی یزید در مراسم حج
۱۱۰.....	بیماری معاویه در بازگشت از کعبه و سوی شام
۱۱۴.....	سفارش های معاویه به یزید
۱۱۹.....	پس از مرگ معاویه
۱۲۰.....	فصل چهارم: از مرگ معاویه تا شهادت امام حسین علیه السلام
۱۲۰.....	نخستین اقدام سیاسی یزید
۱۲۱.....	والی مدینه، در برابر تصمیمی سخت
۱۲۸.....	نقش مروان در خشونت گرایی دولت اموی
۱۲۹.....	مدینه، دستخوش ناآرامی
۱۳۲.....	مواجهه امام حسین علیه السلام با مروان
۱۳۴.....	واکنش یزید در برابر وقایع مدینه
۱۳۵.....	روایای امام حسین علیه السلام در کنار مرقد پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله
۱۳۶.....	سخنان «محمد حنفیه» با امام حسین علیه السلام
۱۳۸.....	وصایای حسین بن علی علیه السلام به برادرش، محمد حنفیه
۱۴۰.....	آخرین وداع با مرقد رسول خدا صلی الله علیه و آله
۱۴۰.....	حرکت از مدینه به سوی مکه
۱۴۱.....	گریز از نظام فرعون
۱۴۳.....	حرکت از جاده اصلی
۱۴۵.....	ملاقات ها در مسیر مدینه به مکه
۱۴۵.....	ملاقات عبدالله بن عمر با حسین بن علی علیه السلام
۱۴۸.....	نگاهی تحلیلی به سخنان «ابن عمر»
۱۴۹.....	ملاقات «عبدالله بن مطیع» با «حسین بن علی علیه السلام »

۱۵۱.....	چند نکته
۱۵۲.....	در آستانه ورود به مکه
۱۵۴.....	ورود به مکه
۱۵۴.....	اقامت در مکه
۱۵۴.....	امتنیت مکه، ازدونگاه
۱۵۶.....	رخداد های مکه
۱۵۷.....	جنبش شیعیان عراق
۱۶۰.....	نامه های کوفیان به امام حسین (ع)
۱۶۰.....	نامه سلیمان بن صُرَد
۱۶۲.....	نامه هایی دیگر از مردم کوفه
۱۶۴.....	تکم نامه ها نزد امام حسین (ع)
۱۶۵.....	مردم کوفه، در برابر آزمونی دیگر
۱۶۶.....	نخستین جنبش امام (ع)
۱۶۷.....	پاسخ امام (ع) به نامه های مردم کوفه
۱۶۹.....	دعای امام حسین (ع)، بدرقه راه «مسلم»
۱۷۰.....	نامه امام (ع) به بزرگان کوفه
۱۷۳.....	حرکت مسلم از مکه به سوی کوفه
۱۷۳.....	همراهان مسلم
۱۷۳.....	خط سیر «مسلم» از مکه به عراق
۱۷۵.....	ورود مسلم به کوفه
۱۷۶.....	هجوم کوفیان برای بیعت با مسلم
۱۷۸.....	شمار بیعت کنندگان
۱۷۹.....	نامه «مسلم» از کوفه برای حسین بن علی (ع)
۱۷۹.....	واکنش حکومت اموی در برابر «مسلم»
۱۸۱.....	تغییر والی کوفه
۱۸۴.....	«ابن زیاد»، نافذترین تیر در کمان بنی امیه
۱۸۵.....	نامه امام حسین (ع) به مردم بصره
۱۸۸.....	نامه ای دیگر
۱۸۹.....	تأثلی چند در متن نامه
۱۹۰.....	ورود «ابن زیاد» به کوفه
۱۹۳.....	تغییر سریع فضای سیاسی کوفه
۱۹۵.....	طراحی ترور «ابن زیاد» در خانه «هانی بن عروه»
۱۹۸.....	دلیل «مسلم» برای پرهیز از ترور «ابن زیاد»
۱۹۹.....	تشدید اقدامات «ابن زیاد» برای یافتن «مسلم»
۲۰۴.....	تجمع بستگان «هانی» در برابر دارالاماره
۲۰۴.....	فراخوان مردم کوفه از سوی «ابن زیاد» برای تجمع در مسجد
۲۰۵.....	اقدام «مسلم» به فراخوان نیروهای خود
۲۰۷.....	شایعه نزدیک شدن لشکر شام به کوفه

۲۰۹	سرگردانی «مسلم» در کوچه های کوفه
۲۱۰	سکوت مرگبار کوفه، پس از نیمروز ناآرام
۲۱۱	تدابیر «ابن زیاد» برای یافتن «مسلم»
۲۱۲	افشای مخفیگاه «مسلم» به وسیله فرزند «ظوعه»
۲۱۲	هجوم نیروهای «ابن زیاد» برای دستگیری «مسلم»
۲۱۴	گریه مسلم بر امام حسین علیه السلام و خاندان آن حضرت
۲۱۶	«مسلم» در اسارت نیروهای «ابن زیاد»
۲۱۷	«مسلم» در پیدادگاه «ابن زیاد»
۲۱۸	مجادله «ابن زیاد» با «مسلم»
۲۱۹	شبه دت «مسلم» به فرمان «ابن زیاد»
۲۲۰	آخرین درخواست «مسلم» پیش از شهادت
۲۲۱	افشای ستر «مسلم» به وسیله عمر سعد
۲۲۲	بدن بی سر «مسلم» هانی بر صلیب
۲۲۳	آخرین طواف حسین علیه السلام در کعبه
۲۲۴	جلوگیری امیر مکه از خروج امام حسین علیه السلام
۲۲۶	نامه عبدالله بن جعفر علیه السلام به امام حسین علیه السلام
۲۲۷	نامه عمرو بن سعید علیه السلام به امام حسین علیه السلام
۲۲۸	پاسخ امام حسین علیه السلام به عبدالله بن جعفر
۲۲۹	پاسخ امام حسین علیه السلام به نامه والی مدینه
۲۳۰	همراهی فرزندان عبدالله بن جعفر علیه السلام با امام حسین علیه السلام
۲۳۱	مبارزه اقتصادی، برضد حاکمیت اموی
۲۳۲	نامه امام حسین علیه السلام به بنی هاشم
۲۳۳	ملاقات «فرزدق» با امام حسین علیه السلام
۲۳۸	دعوت امام حسین علیه السلام از عبدالله بن حنظل جعفی
۲۳۹	ملاقات امام حسین علیه السلام با «ابو اقد لیشی»
۲۴۰	ملاقات «بشر بن غالب» با امام حسین علیه السلام
۲۴۰	ملاقات «هلال بن نافع» با امام حسین علیه السلام
۲۴۱	دعوت امام حسین علیه السلام از «زهیر»
۲۴۵	ملاقات «ابوهزه آزدی» با حسین بن علی علیه السلام
۲۴۷	آگاهی یافتن امام حسین علیه السلام از شهادت مسلم و هانی
۲۵۳	خبر شهادت دومین پیک حسین بن علی علیه السلام : «قیس بن مسهر»
۲۵۶	خبر شهادت سومین پیک حسین بن علی علیه السلام : «عبدالله بن یقطر»
۲۵۸	اهتمام امام حسین علیه السلام به طرد عناصر ناخالص
۲۶۰	تصمیم امام حسین علیه السلام به ادامه مسیر
۲۶۲	تحلیل:
۲۶۸	آماده سازی یاران، برای استقبال از شهادت
۲۶۸	«زینب کبری علیه السلام » در مواجهه با پیام شهادت
۲۶۹	رؤیای امام حسین علیه السلام در میانه راه

- ۲۷۱..... تدبیر «ابن زیاد» برای جلوگیری از پیوستن مردم به امام حسین (ع).....
- ۲۷۱..... نخستین مواجهه با نیروهای نظامی دشمن.....
- ۲۷۵..... آخرین نفر از لشکر حُر.....
- ۲۷۵..... اقتدای لشکر حُر به نماز امام حسین (ع).....
- ۲۷۶..... نخستین سخنان حسین بن علی (ع) با لشکر حُر.....
- ۲۷۷..... دومین گفتگوی امام (ع) با لشکر حُر.....
- ۲۷۸..... پاسخ حُر به سخنان امام (ع).....
- ۲۸۲..... تحلیل:.....
- ۲۸۳..... سومین مرحله از سخنان امام حسین (ع) با لشکر حُر.....
- ۲۸۵..... سبب دیگر از امام حسین (ع)، ماندگار در متن تاریخ.....
- ۲۸۶..... ملام موضع یاران راستین حسین بن علی (ع).....
- ۲۸۸..... مسافرانی از کوفه، به عزم دیدار حسین بن علی (ع).....
- ۲۹۰..... پیکر نبوت با کسی برای حُر.....
- ۲۹۱..... پی‌شهادت برای جنگ با لشکر حُر.....
- ۲۹۳..... توقف کاروان، در رمبیر کربلا.....
- ۲۹۵..... نامه «حُر» به ابن زیاد.....
- ۲۹۵..... نامه «ابن زیاد» به حسین بن علی (ع).....
- ۲۹۶..... اعزام نیروهای جدید رسوی «ابن زیاد» به کربلا.....
- ۲۹۷..... عمر سعد، شاخص‌ترین امزد فراتر از هر.....
- ۲۹۹..... عمر سعد در بحران تصمیم‌گیری.....
- ۳۰۲..... عمر سعد و آخرین تصمیم!.....
- ۳۰۳..... تحقق پیشگویی حضرت علی (ع) درباره «عمر سعد».....
- ۳۰۳..... «ابن سعد» با هزاران نیرو، دروازه کربلا.....
- ۳۰۴..... سوم محرم، ورود لشکر ابن سعد به سرزمین کربلا.....
- ۳۰۵..... نخستین پیام «ابن سعد» برای حسین بن علی (ع).....
- ۳۰۸..... ادامه مذاکرات.....
- ۳۰۸..... گزارش «عمر سعد» به «ابن زیاد».....
- ۳۰۹..... واکنش «ابن زیاد» به نامه «عمر سعد».....
- ۳۱۰..... پاسخ «ابن زیاد» به نامه «عمر سعد».....
- ۳۱۱..... واکنش امام حسین (ع) در برابر نامه «ابن زیاد».....
- ۳۱۲..... تلاش «ابن زیاد» برای گردآوری نیروهای بیشتر.....
- ۳۱۲..... نقد و تحلیل.....
- ۳۱۴..... فراخوان مردم به تجمع در مسجد کوفه.....
- ۳۱۵..... همه مردان کوفه، مجبور به حضور در نبرد علیه امام حسین (ع).....
- ۳۱۵..... مرگ، مجازات متخلفان.....
- ۳۱۷..... اعزام نیروهای بیشتر به کربلا.....
- ۳۱۹..... تعداد کل نیروهای «عمر سعد» در کربلا.....
- ۳۱۹..... فرار نیروها از سپاه «ابن زیاد».....

۳۲۰.....	طرح ترور «ابن زیاد» به وسیله یکی از نیروهای لشکرش
۳۲۰.....	تشدید عوامل امنیتی و اطلاعاتی از سوی «ابن زیاد»
۳۲۱.....	ششم محرم و تنگ‌تر شدن حلقه محاصره
۳۲۲.....	ملاقات حضوری «حسین بن علی علیه السلام» با «ابن سعد»
۳۲۳.....	ارائه سه پیشنهاد از سوی امام علیه السلام
۳۲۴.....	هدف امام، از طرح پیشنهادهاى متعدد!
۳۲۵.....	گزارش «عمر سعد» از ملاقات خود با «حسین بن علی علیه السلام»
۳۲۷.....	از شایعه تا واقعیت
۳۲۹.....	واکنش «ابن زیاد» در برابر گزارش «عمر سعد»
۳۳۰.....	نقش «شمر» در افزایش بحران و خشونت
۳۳۱.....	بازتاب گزارش جاسوسان و تلاش‌های شمر
۳۳۲.....	هفتم محرم - آغاز مسدود کردن راه‌ها به سوی فرات
۳۳۲.....	نقد و بررسی
۳۳۳.....	مسدود شدن راه‌های فرات، برکاروان امام حسین علیه السلام
۳۳۴.....	غلبه تشنگی بر کاروان امام حسین علیه السلام
۳۳۶.....	شامگاه هفتم محرم
۳۳۷.....	عباس بن علی علیه السلام و نخل شامور
۳۳۹.....	تلاش حبیب بن مظاهر برای «فرار» نیروها به سمت «بنی اسد»
۳۴۲.....	آخرین ملاقات امام با «عمر سعد»
۳۴۳.....	نفرین امام علیه السلام درباره عمر سعد
۳۴۴.....	روز هشتم محرم
۳۴۵.....	کسی که ندای امام علیه السلام را بشنود و او را یاری ندهد!
۳۴۶.....	روز نهم محرم
۳۴۷.....	نامه تهدیدآمیز «ابن زیاد» به «عمر سعد»
۳۴۸.....	«شمر» حامل نامه و ناظر بر روند امور
۳۴۹.....	ورود «شمر» به کربلا، همراه با فرمان جنگ
۳۵۱.....	درگیری لفظی «عمر سعد» با «شمر»
۳۵۱.....	شدت یافتن بحران
۳۵۲.....	عصر تا سوعا: هجوم لشکر عمر سعد به سوی خیمه‌های امام حسین علیه السلام
۳۵۷.....	سخنان «حبیب بن مظاهر» و «زهیر» با مهاجمان عصر تا سوعا
۳۶۰.....	مهلتی، برای تصمیم‌گیری یا عبادت!
۳۶۱.....	دوامان نامه برای عباس بن علی علیه السلام و برادرانش
۳۶۳.....	شب عاشورا
۳۶۴.....	سخنان حسین بن علی علیه السلام با یاران و خاندان خود در شب عاشورا
۳۶۶.....	تحلیلی بر سخنان امام حسین علیه السلام در شب عاشورا
۳۶۸.....	پاسخ یاران، به پیشنهاد امام حسین علیه السلام
۳۶۹.....	سخنان امام حسین علیه السلام با فرزندان عقیل
۳۷۰.....	سخنان «مسلم بن عوسجه»

۳۷۱	سخنان «سعد بن عبدالله حنفی»
۳۷۱	سخنان «زهیر»
۳۷۲	استقبال آگاهانه یاران حسین بن علی (ع) از شهادت
۳۷۳	سخنان «قاسم بن الحسن (ع)»
۳۷۳	زمزمه شهادت
۳۷۴	زینب (ع)، شنوای زمزمه شهادت
۳۷۸	تدابیر امام (ع) برای امنیت خیمه ها
۳۷۹	حفر کانال در اطراف خیمه ها
۳۸۰	مأموریت علی اکبر (ع) برای آب آوردن
۳۸۰	آخرین وضو و آخرین جرعه های آب
۳۸۱	تأیید و استحمام، برای استقبال از شهادت
۳۸۱	فرصتی برای راز و نیاز با خدا
۳۸۲	نوای قاسم بن علی (ع) و واکنش دشمنان
۳۸۵	گذشت از فرزند برای یاری حسین بن علی (ع)
۳۸۶	روای بنی بنی (ع) در سحر عاشورا
۳۸۷	نماز صبح عاشورا
۳۸۷	تحرك دشمن بر سر سازماندهای نیروهای خود
۳۸۸	آمادگی امام حسین (ع) و یارانش
۳۸۹	اقدام امام حسین (ع) به آزماندن نیروهای خود
۳۹۰	اتمام حجت حسین بن علی (ع) با لشکر دهن من از شروع نبرد
۳۹۱	نخستین اقدام روشنگرانه
۳۹۲	سخنان «بزیز» با لشکر دشمن
۳۹۴	حضور حسین بن علی (ع) در برابر لشکر دشمن
۳۹۵	سخنان حسین بن علی (ع) با لشکر دشمن و اعلام حجت بر آنان
۳۹۵	گریه و شیون اهل حرم
۳۹۶	ادامه سخنان و احتجاج امام (ع) با دشمنان
۳۹۹	پاسخ «شمر» به امام (ع)
۴۰۰	پاسخ حبیب بن مظاهر به شمر
۴۰۰	امام حسین (ع) سخنانش را ادامه می دهد
۴۰۱	خطاب حسین بن علی (ع) به کوفیان حاضر در لشکر عمر سعد
۴۰۳	همه به سر و صدای لشکر عمر سعد
۴۰۴	ملامت کوفیان مست پیمان
۴۰۵	کوفیان، میراث داران بی وفایی و مست عهدی
۴۰۶	منشور عزت حسینی، در صبح عاشورا
۴۰۸	صریح ترین اعلام موضع
۴۰۸	تقرین امام (ع) درباره کوفیان
۴۰۹	هشدار امام (ع) به «عمر سعد»
۴۱۰	نصایح و هشدارهای «زهیر» نسبت به کوفیان

۴۱۱	تلاش مجدد «زُهر» برای موعظه کوفیان
۴۱۲	مشاجره «شمر» با «زُهر»
۴۱۳	آخرین نصایح «زُهر» خطاب به لشکر ابن سعد
۴۱۳	اعلام کفایت مذاکرات
۴۱۴	ملاقات «حز» با «عمر سعد»
۴۱۷	تصمیم «حز» برای پیوستن به یاران امام حسین (ع)
۴۱۷	حرکت حُرّه سوی اردوگاه امام حسین (ع)
۴۱۸	معذرت‌خواهی «حز» از ساحت امام حسین (ع)
۴۲۰	سخنانه «حز» با عمر سعد و کوفیان
۴۲۲	اعلام آرزو، رسوی عمر سعد
۴۲۳	پیوستن سی هزار لشکر عمر سعد به یاران امام حسین (ع)
۴۲۴	شروع نبرد بن‌به‌تن
۴۲۵	هماورد طبیعی در سرازش؟ عمر سعد
۴۲۵	درخواست «ع» از الله بن «میر» ای پاسخ‌گویی به آن دو
۴۲۶	مراتب بصیرت و امام‌شناسی «عبدالله بن عمیر»
۴۲۷	پیروزی «عبدالله بن عمیر» در بن‌به‌تن
۴۲۸	شجاعت و رشادت «عمر سعد»
۴۲۸	«زُهر» از پیشگامان جهاد در راه خدا
۴۲۹	مباهله «زُهر» با «یزید بن مَعْقِل»
۴۳۰	پیروزی «زُهر» در مباهله و نبرد
۴۳۱	۱- شهادت «زُهر»
۴۳۲	کشنده «زُهر» مورد ملاتست‌گان خود
۴۳۳	مبارزه حُر و پیروزی او در رزم بن‌به‌تن
۴۳۵	نبرد مشترک «حز» و «زُهر» برضد دشمن
۴۳۶	۲- شهادت «حز» و تجلیل امام (ع) از او
۴۳۷	نگرانی کوفیان از برعهده گرفتن خون «حز»
۴۳۹	تصمیم «عمر سعد» به تغییر شیوه جنگ با یاران امام حسین (ع)
۴۳۹	اقدام شمر به بررسی موقعیت یاران امام حسین (ع)
۴۴۰	جسارت «شمر» به ساحت «حسین بن علی (ع)»
۴۴۱	عزم «مسلم بن عوسجه» به مقابله با سخنان اهانت‌آمیز «شمر»
۴۴۱	نخستین یورش‌های لشکر عمر سعد به اردوگاه امام حسین (ع)
۴۴۲	تدابیر امام (ع) برای حفاظت از خیمه‌ها، مانع پیشروی دشمن
۴۴۳	گستاخی فردی دیگر از لشکر عمر سعد
۴۴۴	اهتمام دشمن به انکار منزلت اهل بیت پیامبر (ص)
۴۴۶	تحقق نفرین امام (ع)، مایه بصیرت یافتن برخی نیروهای دشمن
۴۴۶	نگرانی فرماندهان لشکر عمر سعد از تزلزل کوفیان برای ادامه جنگ
۴۴۷	۳- شهادت «مسلم بن عوسجه» در دومین یورش دشمن
۴۴۹	اعتراف دشمن به کرامت «مسلم بن عوسجه»

- ۴۵۰..... حمله مجدد نیروهای شمر از جناح چپ، به خیمه‌های امام حسین (ع)..... ۴۵۰
- ۴- شهادت «عبدالله بن عمر»..... در برابر حمله‌های گسترده و مکرر دشمن..... ۴۵۱
- درماندگی دشمن در برابر یاران حسین بن علی (ع)..... ۴۵۱
- طرح دشمن برای ویران کردن خیمه‌های امام حسین (ع)..... ۴۵۳
- تصمیم «شمر» به آتش زدن خیمه‌های امام حسین (ع)..... ۴۵۳
- «شمر» مورد ملامت، از سوی نیروهای خود..... ۴۵۴
- تدبیری دیگر از سوی حسین بن علی (ع) برای فروکاستن از شدت هجوم دشمن..... ۴۵۶
- فرارسیدن وقت نماز ظهر و فرصت خواستن امام حسین (ع) برای اقامه نماز..... ۴۵۶
- ۵- مبارزه و شهادت «حبيب بن مظاهر» در آستانه ظهر عاشورا..... ۴۵۸
- دشمن امام حسین (ع) در شهادت «حبيب بن مظاهر»..... ۴۵۹
- فرجام قاتل «حبيب بن مظاهر»..... ۴۵۹
- ۶- قامة ظهر عاشورا..... ۴۶۰
- شدت یافتن هجوم دشمن، پس از اقامه نماز..... ۴۶۰
- دفاع یاران حسین بن علی (ع) از اوبای سپر قرار دادن خود..... ۴۶۱
- فصلی نویسنده کتاب ایثار و شهادت..... ۴۶۲
- دعا و التجای امام حسین (ع) به درگاه خدا..... ۴۶۳
- ۴۶۵..... شهیدان آگاه، سبقت جوین میدان، ایثار..... ۴۶۵
- ۴۶۵..... شهیدان جاوید، الگویی برای همه تاریخ..... ۴۶۵
- ۶- جهاد و شهادت «عمر بن قین»..... ۴۶۶
- مبارزه و شهادت جمعی از سبقت جویان در شهادت..... ۴۶۸
- مبارزه هماهنگ چهارتن از یاران امام حسین (ع) و شهادت آنان..... ۴۶۹
- ۷- عمرو بن خالد صیداوی..... ۴۶۹
- ۸- جابر بن حارث سلمانی..... ۴۶۹
- ۹- سعد مولى عمر بن خالد..... ۴۶۹
- ۱۰- مجتمّع بن عبدالله العائذی..... ۴۷۰
- ۱۱- مبارزه و شهادت «ابو ثمامه صائدی»..... ۴۷۰
- ۱۲- عمرو بن قرظۀ بن کعب أنصاری..... ۴۷۲
- اعتراض برادر «عمرو بن قرظۀ» و اهانت او به ساحت امام (ع)..... ۴۷۲
- ۱۳- قرظۀ بن ابی قرظۀ غفاری..... ۴۷۳
- ۱۴- مالک بن انس کاهلی..... ۴۷۴
- ۱۵- عمرو بن مطاع جعفی..... ۴۷۴
- ۱۶- أنیس بن معقل أصبخی..... ۴۷۵
- ۱۷- سعید بن عبدالله حنفی..... ۴۷۵
- ۱۸- مالک بن دودان..... ۴۷۶
- ۱۹- ابو عمرو التّهشلی (خشعمی)..... ۴۷۶
- ۲۰- شهادت غلام ترک تبار..... ۴۷۷
- ۲۱- نبرد و شهادت «خون» یادگار «ابوذر»..... ۴۷۸

۲۲- نبرد و شهادت «بشیر بن عمرو خضرمی»	۴۸۰
۲۳- مبارزه و شهادت «عبدالرحمان بن عبدالله»	۴۸۰
۲۴- عمرو بن جُناده	۴۸۱
شهادت هریار، خلّای محسوس در کاروان امام حسین (ع)	۴۸۱
گریه دوبرادر جوان بر تنهایی و مظلومیت امام حسین (ع)	۴۸۲
۲۵-۲۶- جهاد و شهادت دوبرادر	۴۸۲
۲۷- بدر بن مغفل	۴۸۳
۲۸-۲۹- عبدالله بن عَزه غفاری و عبدالرحمان بن عَزه غفاری	۴۸۳
۳۰-۳۱- شهادت پدر و پسر: «عمرو بن خالد اُزدی» و «خالد بن عمرو»	۴۸۴
۳۲-۳۳- شهادت پدر و پسر «جُناده بن حارث» و «عمرو بن جُناده»	۴۸۴
۳۴- سخا- بن مشروق (مؤذن امام ع)	۴۸۵
۳۵-۱-۶- الاعلی بن زید بن شجاع کلبی	۴۸۵
۳۶- عمرو بن عبداللّٰه بن حجاج	۴۸۵
۳۷- شُعْطَه بن مَظْلَه تمیمی	۴۸۶
۳۸- جیاد بن حارث	۴۸۶
۳۹- سوار بن ابی حمزه	۴۸۶
۴۰- ابراهیم بن خُصَیْن اسدی	۴۸۷
۴۱- احمد بن محمد هاشمی	۴۸۷
۴۲- شهادت «هلال بن خُجّاج»	۴۸۷
۴۳- تشویق «وَهْب» از سوی مادر برای جانشین در راه حسین بن علی (ع)	۴۸۸
نگرانی همسر «وَهْب» از کشته شدن او	۴۸۹
۴۴- شهادت «أُم وَهْب» در کنار فرزند شهیدش	۴۹۰
۴۵- جهاد و شهادت «وَهْب بن وَهْب»	۴۹۱
۴۶- مبارزه و شهادت «نافع بن هلال جُمَلی»	۴۹۲
۴۷- نبرد و شهادت «أَبُو السَّعَاء»	۴۹۴
سخنان هشدار آمیز «خَنَظَلَه بن أَسْعَد» یا لشکر عمر سعد	۴۹۵
۴۸- مبارزه و شهادت «خَنَظَلَه بن أَسْعَد»	۴۹۶
۴۹- مبارزه و شهادت «شُوْذَب»	۴۹۷
سرستی و رجز خوانی «شمر»	۴۹۸
۵۰- رزم شجاعانه و شهادت «عابس بن اُبی شَیْب»	۴۹۸
جدا شدن یکی از همراهان، با اجازه امام (ع)	۵۰۰
پیکی از اردوگاه امام حسین (ع) با پیامی برای همه تاریخ!	۵۰۳
نگاهی تحلیلی	۵۰۲
۵۱- آخرین بار بازمانده «شَویْد بن عَمْرُو»	۵۰۴
۵۲- علی اکبر، نخستین شهید از خاندان ابوطالب	۵۰۵
شبیه ترین فرد به رسول خدا (ص)	۵۰۶
علی اکبر (ع) در محضر پدر	۵۰۶
حرکت علی اکبر (ع) به طرف میدان	۵۰۷

- ۵۰۹..... علی اکبر (ع) در برابر لشکر دشمن
- ۵۰۹..... نخستین مرحله از نبرد با دشمنان
- ۵۱۰..... علی اکبر (ع) در آخرین ملاقات
- ۵۱۲..... بازگشت دوباره علی اکبر (ع) به میدان
- ۵۱۵..... زینب (ع)، برای دلجویی از حسین بن علی (ع) به میدان می‌آید
- ۵۱۶..... شهیدانی از فرزندان عقیل
- ۵۱۷..... ۵۳- عبدالله بن مسلم بن عقیل
- ۵۱۹..... ۵۴- جعفر بن عقیل
- ۵۲۰..... ۵- عبدالرحمان بن عقیل
- ۵۲۱..... ۵۶- عبدالله الاکبر بن عقیل
- ۵۲۱..... ۵۷- محمد بن عقیل
- ۵۲۱..... ۵۸- جعفر بن محمد بن عقیل
- ۵۲۱..... ۵- محمد بن ابی سعید الاحول بن عقیل
- ۵۲۲..... ۶۰- محمد بن عقیل
- ۵۲۳..... شهیدانی از سرداران حضرت علی (ع)
- ۵۲۲..... ۶۱- عبدالله بن علی (ع) (معروف به ابوبکر بن علی)
- ۵۲۴..... ۶۲- عقیل بن علی (ع)
- ۵۲۵..... ۶۳- محمد بن علی (ع)
- ۵۲۵..... ۶۴- ابراهیم بن علی (ع)
- ۵۲۶..... شهیدانی از فرزندان حضرت علی (ع) ام البنین
- ۵۲۷..... ۶۵- عبدالله بن علی (ع)
- ۵۲۸..... ۶۶- جعفر بن علی (ع)
- ۵۲۹..... ۶۷- عثمان بن علی (ع)
- ۵۳۱..... شهادت فرزندان عبدالله بن جعفر (ع) و زینب کبری (ع)
- ۵۳۱..... ۶۸- محمد بن عبدالله بن جعفر
- ۵۳۲..... ۶۹- عون بن عبدالله بن جعفر
- ۵۳۳..... شهادت فرزندان حسن بن علی (ع)
- ۵۳۳..... ۷۰- شهادت ابوبکر بن الحسن بن علی (ع)
- ۵۳۴..... ۷۱- شهادت قاسم بن الحسن (ع)
- ۵۳۵..... اجازه خواستن از امام حسین (ع) برای نبرد
- ۵۴۱..... ۷۲- شهادت عباس بن علی (ع)
- ۵۴۳..... ماه بنی هاشم
- ۵۴۳..... حرکت به سمت راست فرات
- ۵۴۴..... رجز و پیامی دیگر از ابوالفضل (ع)
- ۵۴۵..... ممانعت لشکر عمر سعد از دستیابی به فرات
- ۵۴۶..... ابوالفضل (ع) در محاصره دشمن
- ۵۴۷..... تلاش برای رسیدن به فرات
- ۵۴۷..... جدا شدن دست راست ابوالفضل (ع)

۵۴۸.....	جدا شدن دست چپ
۵۴۹.....	عمود آهنین!
۵۵۰.....	اوج شقاوت دشمن
۵۵۱.....	رفتار کوفیان با عباس علیه السلام ، پس از شهادت
۵۵۱.....	سوگواری حسین بر شهادت عباس علیه السلام
۵۵۲.....	سوگ نامه ابوالفضل علیه السلام در شعر کهن
۵۵۴.....	شهادت نامه عباس علیه السلام ، از زبان «أم البنین»
۵۵۴.....	امام حسین علیه السلام بی هیچ یاور در مصاف با دشمن
۵۵۶.....	بازگشت امام علیه السلام به خیمه گاه
۵۵۶.....	امام حسین علیه السلام دو جامه می طلبد!
۵۵۷.....	وداع امام حسین علیه السلام با اهل حرم
۵۵۸.....	وداع حسین بن علی علیه السلام با کوچک ترین عضو خاندان خود
۵۵۸.....	۷۳) شهادت علی اصغر علیه السلام در آغوش پدر
۵۶۰.....	خونی، تقدیم به آسمان!
۵۶۰.....	نمازگزاردن بر پد آغشته به خن علی اصغر علیه السلام
۵۶۱.....	شهادت علی اصغر علیه السلام برای «ان گداز برای اهل بیت علیهم السلام »
۵۶۱.....	حسین بن علی علیه السلام بار دیگر، عا میداد
۵۶۲.....	یار طلبی امام حسین علیه السلام از لشکر دشمن
۵۶۵.....	اهتمام «امام زین العابدین علیه السلام » برای یاری، ام حسین علیه السلام
۵۶۶.....	یکبار دیگر تلاش، برای آوردن آب از فرائد
۵۶۷.....	سخنان ملامت آمیز امام علیه السلام با کوفیان
۵۶۹.....	عزم امام حسین علیه السلام بر نبرد نهایی
۵۷۱.....	آغاز نبرد حسین بن علی علیه السلام با حمله به جبهه راست دشمن
۵۷۱.....	یورش به جبهه چپ لشکر دشمن
۵۷۲.....	دعوت به نبرد تن به تن
۵۷۶.....	فروزش پیش از خاموشی
۵۷۶.....	دلاوری مجروح و داغدار!
۵۷۷.....	احساس ناتوانی دشمن از رویارویی مستقیم با امام حسین علیه السلام
۵۷۷.....	اقدام لشکر عمر سعد، به تیرباران امام حسین علیه السلام
۵۸۰.....	تلاش «عبدالله بن الحسن» برای دفاع از امام حسین علیه السلام
۵۸۲.....	تفرین امام حسین علیه السلام بر لشکر کوفه
۵۸۳.....	حسین علیه السلام بازمانده از نبرد، در منظر خواهرش زینب علیه السلام
۵۸۵.....	حسین علیه السلام در آستانه شهادت و ذبح عظیم
۵۸۷.....	یورش به خیمه گاه و غارت اموال اهل بیت علیهم السلام

سخن ناشر

عن عبد السلام بن صالح الهروي قال: سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلِيَّ بْنَ مُوسَى الرضا عليه السلام يقول: رَجِمَ اللَّهُ: بَدَأَ أَحَدُنَا. فَقُلْتُ لَهُ وَكَيْفَ يُحْيِي أَمْرَكُمْ؟ قَالَ: يَتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَيُعَلِّمُهَا النَّاسَ. فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ كَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا.

حمد و سپاس بی حد خداوند بزرگوار و انا را سرزد که غایت آفرینش انسان را معرفت و عبودیت ذات مقدس خود قرار داد و فرمود: «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِي»^۱. درود بر پیامبران الهی، به ویژه حضرت خاتم انبیاء محمد مصطفی (ص) که با تزکیه و تعلیم کتاب و حکمت، زمینه ساز تحقق این هدف متعالی شدند و سلام بر امامان معصوم (ع)، به خصوص عالم آل محمد (ع)، حضرت امام علی بن موسی الرضا (ع) که در رکان پرفروغ آسمان معرفت و عبودیت اند و راهنمایان بشر در صراط مستقیم معرفت و بندگی و رحمت خدا بر عالمان و پژوهشگرانی که در طول تاریخ با فراگیری و نشر علوم و معارف اسلامی به حیای امرامامت و ولایت پرداخته و مردم را با زیبایی های فرهنگ اصیل اهل بیت (ع) آشنا ساخته اند.

بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی بر اساس نگاه ژرف تولیت خدایین آسمان ملک پاسیان در سال ۱۳۶۳ به دستور معظم له تأسیس شد و با الهام از منویات رهبر کبیر انقلاب اسلامی، حضرت امام خمینی (ره) و دیدگاه های حکیمانه خلف صالح ایشان، مقام معظم

۱. عیون اخبار الرضا (ع) ۳۰۷/۱: از امام رضا (ع) شنیدم که می فرمود: خدا رحمت کند کسی که امر ما را زنده کند. عرض کردم: امر شما را چگونه زنده کند؟ فرمود: علوم ما را فراگیرد و به مردم بیاموزد، که اگر مردم زیبایی های کلام ما را بدانند از ما پیروی خواهند کرد.

۲. ذاریات / ۵۶: «و جن و انس را نیافریدم مگر برای آنکه مرا بپرستند».

رهبری، حضرت آیه الله العظمی خامنه ای مدظله العالی، و رهنمودهای تولیت معزز، با تشکیل گروه های پژوهشی و استفاده از نخبگان حوزه و دانشگاه، در راستای تأمین نیازهای فرهنگی جامعه و نظام اسلامی و نسل جوان و زائران بارگاه منور رضوی، به پژوهش و نشر علوم و معارف اسلامی نبوی و سیره اهل بیت عصمت و جلال پرداخته و به فضل الهی به توفیقات ارزنده ای دست یافته است.

تدوین تاریخ عاشورا، در حقیقت تدوین تاریخ انسان در کره خاک است! عاشورا را از منظری، در یک نیم روز رخ داده است، اما زمینه ها و پیامدهایی داشته است که می توان از آن به نفع تاریخ حق طلبی، دین خواهی و عدالت جویی در جامعه بشری دانست؛ پیامی که کاربردی ترین و مهم ترین واقعیت زندگی انسان در طول تاریخ بوده و خواهد بود و باعث شده است تا رخداد «شور» همواره الهام بخش و تأثیرگذار باقی بماند!

این کتاب تلاشی است در جهت بازخوانی «رخداد عظیم عاشورا» با تکیه بر منابع کهن تاریخی - قرن نخست تا قرن هفم - به با دقت ها و تحلیل هایی چند، تا گامی باشد در ترویج اندیشه حسینی و صیانت از قلّه های بلند آن در برابر:

- ۱- نقادانی که با معیارهای مادی و دنیایی به نقد نهضت حسینی پرداخته و منطق والای الهی، انسانی، عقلانی و مصلحانه آن را نادیده گرفته اند.
- ۲- دین باورانی که هر چند عاشورا را بزرگ دانسته اند ولی - از سرسست اندیشی یا عافیت طلبی - آن را اقدامی فراطبیعی به حساب آورده اند! با سر رهای بشری، عقلی و علمی غیر قابل توضیح و تبیین دانسته و الگوبرداری و درس آموزی از آن را نادرست شمرده اند!

معاون پژوهشی اسلامی
آستان قدس رضوی